

U S T A W A

z dnia ...

o ochronie dziedzictwa narodowego związanego z nazywaniem obiektów przestrzeni publicznej

Art. 1. Ustawa określa zasady zmiany nazw obiektów przestrzeni publicznej upamiętniających osoby i wydarzenia istotne dla tożsamości Państwa i Narodu Polskiego.

Art. 2. Ilekroć w ustawie jest mowa o:

- 1) obiekcie przestrzeni publicznej – oznacza to gminną lub powiatową jednostkę organizacyjną, wojewódzką samorządową jednostkę organizacyjną, jednostkę pomocniczą gminy, budowlę, obiekt, urządzenie użyteczności publicznej, w tym drogę, ulicę, most i plac;
- 2) patronie – oznacza to nazwę obiektu przestrzeni publicznej odwołującą się do imienia, nazwiska, przydomku lub pseudonimu:
  - a) historycznego władcy Państwa Polskiego lub księcia polskiego okresu rozbitcia dzielnicowego,
  - b) Ojca Niepodległości w rozumieniu ustawy z dnia 7 kwietnia 2017 r. o Narodowych Obchodach Setnej Rocznicy Odzyskania Niepodległości Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2020 r. poz. 866),
  - c) innej osoby zasłużonej dla budowania i umacniania Państwa Polskiego, tożsamości Narodu Polskiego lub dla rozwoju społeczeństwa ze względu na:
    - udział w walce o niepodległość lub ochronę granic Państwa Polskiego,
    - zaangażowanie w rozwój gospodarczy Państwa Polskiego lub
    - dorobek artystyczny, naukowy lub działalność społeczną;
  - d) osoby ogłoszonej świętą lub błogosławioną przez Kościół Katolicki lub inny kościół chrześcijański;
- 3) patronacie – oznacza to nazwę obiektu przestrzeni publicznej odwołującą się do:
  - a) organizacji lub instytucji, w tym wojskowych i harcerskich jednostek organizacyjnych, które spełniają co najmniej jeden z warunków, o których mowa w pkt 2 lit. c,

- b) wydarzenia, przedmiotu, daty lub miejsca symbolicznie związanego z działalnością osób, o których mowa w pkt 2, lub z innych względów istotnego dla budowania i umacniania tożsamości Narodu Polskiego lub dla rozwoju społeczeństwa,
- c) grupy osób, w której skład wchodzi osoby, o których mowa w pkt 2.

Art. 3. Patron lub patronat mogą być zmienione jedynie w przypadku:

- 1) ustanowienia tego patrona lub patronatu jako nazwy innego obiektu przestrzeni publicznej w celu zapewnienia godniejszej formy upamiętnienia;
- 2) ujawnienia, nieznanego publicznie w chwili ustanowienia patrona lub patronatu, okoliczności, które kwestionują zasadność uznania danej nazwy za patrona lub patronat zgodnie z art. 2 pkt 2 lub 3;
- 3) ujawnienia, nieznanego publicznie w chwili ustanowienia patrona lub patronatu, czynów związanych z działalnością publiczną osoby, grupy osób, organizacji lub instytucji, które:
  - a) polegały na propagowaniu komunizmu, nazizmu, faszyzmu lub innego ustroju totalitarnego lub technik i praktyk działania właściwych takiemu ustrojowi,
  - b) polegały na stosowaniu metod i praktyk działania właściwych ustrojowi totalitarnemu,
  - c) polegały na szpiegostwie na rzecz obcego państwa lub udziale w spisku przeciwko suwerenności i niepodległości Państwa Polskiego.

Art. 4. 1. Uchwały dotyczące zmiany patrona lub patronatu podjęte po 1 stycznia 2022 r. przez organ jednostki samorządu terytorialnego, związku jednostek samorządu terytorialnego albo związku metropolitalnego, które są niezgodne z przepisem art. 3, są nieważne.

2. W przypadku nieprzywrócenia poprzedniej nazwy w terminie 14 dni od dnia wejścia w życie ustawy, wojewoda zapewnia jej przywrócenie na koszt jednostki samorządu terytorialnego albo związku jednostek samorządu terytorialnego albo związku metropolitalnego.

Art. 5. 1. W przypadku podjęcia w okresie od 12 września 1989 r. do 31 grudnia 2021 r. uchwały o nadaniu obiektowi przestrzeni publicznej nazwy, o której mowa w art. 1 ust. 1 lub 2 ustawy z dnia 1 kwietnia 2016 r. o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy jednostek organizacyjnych, jednostek pomocniczych gmin, budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz pomniki (Dz. U. z 2018 r. poz. 1103), organ jednostki samorządu terytorialnego, związku jednostek samorządu terytorialnego albo związku metropolitalnego w terminie 3 miesięcy od dnia wejścia w życie ustawy przywraca poprzednią

nazwę albo nadaje patrona lub patronat, jeśli obiekt przestrzeni publicznej nie posiadał wcześniej innej nazwy.

2. Jeżeli w terminie, o którym mowa w ust. 1, nazwa nie zostanie zmieniona, wojewoda może wydać zarządzenie zastępcze, w którym przywraca poprzednią nazwę albo nadaje patrona lub patronat, jeśli obiekt przestrzeni publicznej nie posiadał wcześniej innej nazwy.

3. Do czasu nadania nowej nazwy stosuje się nazwę dotychczasową.

4. Przepisy art. 98 i art. 100 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2021 r. poz. 1372 i 1834), art. 85 i art. 86 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2020 r. poz. 920 oraz z 2021 r. poz. 1038 i 1834) oraz art. 86 i art. 87 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2020 r. poz. 1668 oraz z 2021 r. poz. 1038 i 1834) stosuje się odpowiednio.

Art. 6. Za patrona lub patronat w rozumieniu niniejszej ustawy nie mogą być uznane nazwy, o których mowa w art. 1 ust. 1 lub 2 ustawy z dnia 1 kwietnia 2016 r. o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy jednostek organizacyjnych, jednostek pomocniczych gmin, budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz pomniki.

Art. 7. Do postępowań administracyjnych i sądowych w sprawach dotyczących uchwał organu jednostki samorządu terytorialnego, związku jednostek samorządu terytorialnego albo związku metropolitalnego zmieniających nazwę obiektu przestrzeni publicznej wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy stosuje się art. 3 niniejszej ustawy.

Art. 8. Ustawa wchodzi w życie z dniem następującym po dniu ogłoszenia.

UZASADNIENIE

1. Potrzeba i cel uchwalenia ustawy

W myśl preambuły Konstytucji RP z 1997 r. wdzięczność naszym przodkom za ich pracę i walkę o niepodległość należy do wartości chronionych na poziomie ustrojowym oraz stanowi aksjologiczny fundament, na którym budowana jest Rzeczpospolita Polska i jej porządek publiczny. Wdzięczność ta obejmuje wszystkich tych, którzy na wiele sposobów i w różnych płaszczykach życia społecznego, politycznego, kulturalnego i naukowego zabiegali o odrodzenie, budowę i rozwój Niepodległej Rzeczypospolitej. Pamięć o przodkach, ich pracy i walce oraz patriotycznej postawie znajduje wyraz zarówno w wymiarze symbolicznym, jak i konkretnym, wyrażającym się w stosownym upamiętnieniu ich wkładu w odzyskanie przez Polskę niepodległości i budowę suwerenności państwa.

Podkreślić należy, że wspólna pamięć ma także nieocenione znaczenie dla budowania wspólnoty narodowej wokół wspólnych wartości, historii i kultury. Powinna być zatem wyłączona z bieżącej walki politycznej i nie powinna być wykorzystywana instrumentalnie, do realizacji krótkoterminowych celów. Z wielkim niepokojem należy przyjąć pojawiające się w ostatnim czasie w debacie publicznej inicjatywy zmierzające do zmiany nazw ulic, placów czy innych obiektów przestrzeni publicznej upamiętniających osoby szczególnie zasłużone w polskiej historii. Zaostrzenie sporu politycznego polegające na dopuszczeniu do podważania fundamentów pamięci Narodu wiąże się z ryzykiem osłabienia i poróżnienia wspólnoty, a przez to jest sprzeczne z interesem społecznym i w dłuższej perspektywie czasu może zagrażać jedności Narodu i stabilności społeczeństwa.

Z opisanych powyżej względów zasadne jest objęcie pamięci o osobach szczególnie zasłużonych zwiększoną ochroną przez ograniczenie dopuszczalności zmian nazw obiektów przestrzeni publicznych, które upamiętniają zasługi tych osób.

2. Rzeczywisty stan w dziedzinie, która ma być unormowana

W aktualnym stanie prawnym, zgodnie z art. 18 ust. 2 pkt 13 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U z 2021 r. poz. 1372, z późn. zm.) podejmowanie uchwał w sprawach nazw ulic i placów będących drogami publicznymi lub nazw dróg wewnętrznych w rozumieniu ustawy z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych (Dz. U. z 2020 r. poz. 470, z późn. zm.) należy do wyłącznej właściwości rady gminy. W systemie prawa nie ma obecnie normy uniemożliwiającej podjęcie uchwały o zmianie nazwy ulicy lub placu

upamiętniającej postać historyczną zasłużoną dla odzyskania niepodległości przez Rzeczpospolitą Polską i budowanie Niepodległej Rzeczypospolitej. Pamięć o osobach zasłużonych nie jest zatem chroniona w szczególny sposób, co, niestety, umożliwia wykorzystywanie tej kwestii w bieżącej polityce zarówno na szczeblu państwowym, jak i lokalnym. Prowadzić to może do umniejszania znaczenia pamięci historycznej Narodu, a przez to do osłabienia wspólnoty.

Podkreślić należy, że skutkiem opisanego powyżej stanu prawnego jest ograniczenie skuteczności wzruszenia – w trybie nadzoru lub w postępowaniu sądoadministracyjnym – uchwał o zmianie nazwy ulicy upamiętniającej osobą szczególnie zasłużoną. Zgodnie z art. 171 ust. 1 Konstytucji RP działalność samorządu terytorialnego podlega nadzorowi jedynie z punktu widzenia legalności. Organ nadzoru nie może zatem skutecznie unieważnić uchwały, o ile nie narusza ona powszechnie obowiązujących przepisów prawa. Zmiana tego stanu rzeczy wymaga ustanowienia ustawowego ograniczenia swobody zmiany nazw obiektów przestrzeni publicznej. Osiągnięcie tego celu bez projektowanej ustawy nie jest możliwe.

3. Różnice pomiędzy dotychczasowym a projektowanym stanem prawnym

Projektowany art. 2 wprowadza definicje legalne obiektu przestrzeni publicznej, patrona oraz patronatu. Proponowany zakres pojęcia obiektu przestrzeni publicznej jest spójny z przepisami ustawy z dnia 1 kwietnia 2016 r. o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy jednostek organizacyjnych, jednostek pomocniczych gmin, budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz pomniki (Dz. U. z 2018 r. poz. 1103). Obejmuje on gminne i powiatowe jednostki organizacyjne, wojewódzkie samorządowe jednostki organizacyjne, jednostki pomocnicze gmin, budowle, obiekty, urządzenia użyteczności publicznej, w tym drogi, ulice, mosty i place. Zachowanie spójnego zakresu definicji w stosunku do ustaw już obowiązujących sprzyja zachowaniu koherentności i stabilności systemu prawnego oraz pozwala na szerokie zastosowanie ochrony proponowanej w przepisach niniejszej ustawy.

Pojęcie patrona obejmuje nazwę obiektu przestrzeni publicznej odwołującą się do imienia, nazwiska, przydomku lub pseudonimu historycznych władców Państwa Polskiego, książąt polskich okresu rozbitcia dzielnicowego, Ojców Niepodległości w rozumieniu ustawy z dnia 7 kwietnia 2017 r. o Narodowych Obchodach Setnej Rocznicy Odzyskania Niepodległości Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2020 r. poz. 866) oraz osób ogłoszonych świętymi lub błogosławionymi przez Kościół Katolicki lub inny kościół chrześcijański. W świetle

projektowanej definicji patronem może być też inna osoba zasłużona dla budowania i umacniania Państwa Polskiego, tożsamości Narodu Polskiego lub dla rozwoju społeczeństwa ze względu na udział w walce o niepodległość lub ochronę granic Państwa Polskiego, zaangażowanie w rozwój gospodarczy Państwa Polskiego lub dorobek artystyczny, naukowy czy działalność społeczną. Szeroki zakres proponowanej ochrony wynika z licznego grona postaci historycznych, które przyczyniły się do umacniania tożsamości narodowej i suwerenności Polski, podejmując aktywność w wielu dziedzinach. Zasadne jest objęcie specjalną ochroną zarówno Ojców Niepodległości, którym Naród Polski zawdzięcza odzyskanie suwerennego Państwa Polskiego, jak i również wybitnych Polaków, których sukcesy na arenie krajowej i światowej umacniały poczucie związku z Ojczyzną, zwłaszcza dla Polaków przebywających na emigracji, często nie ze swej winy. W rezultacie obok Józefa Piłsudskiego, Ignacego Daszyńskiego, Romana Dmowskiego, Wojciecha Korfanteo, Ignacego Jana Paderewskiego oraz Wincentego Witosa, szczególnej ochronie podlegać będą tacy patroni jak Ignacy Łukasiewicz, Fryderyk Chopin czy papież św. Jan Paweł II.

Projektowany art. 2 pkt 3 zawiera definicję patronatu. Obejmuje ona organizacje lub instytucje, które swoją działalnością brały udział w walce o niepodległość, budowały i umacniały suwerenność Państwa Polskiego lub przez działalność artystyczną, naukową lub społeczną budowały i umacniały tożsamość narodową. Przykładami takiej nazwy są: Polskie Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” czy Polska Organizacja Wojskowa. Dodatkowo zakresem tej nazwy zostaną objęte również nazwy grupy osób, w których skład wchodzi osoby chronione z tytułu patronatu. Przykładami takich grup mogą być bohaterowie Westerplatte, żołnierze Armii Krajowej czy Powstańcy Wielkopolscy. Za patronat uznane zostaną również nazwy wydarzeń, przedmiotów, dat oraz miejsc związanych z działalnością patronów lub istotnych z innych względów dla budowania i umacniania tożsamości Narodu Polskiego. Takie rozwiązanie pozwoli objąć specjalną ochroną takie nazwy jak: „Konstytucja 3 Maja”, „Bitwa pod Grunwaldem” czy „Chrzest Polski”.

Zgodnie z projektowaną ustawą zmiana nazwy obiektu przestrzeni publicznej, która upamiętnia osoby (podmioty) szczególnie zasłużone, a także związane z nimi symbolicznie wydarzenia, przedmioty, daty lub miejsca, będzie dopuszczalna tylko w celu bardziej godnego upamiętnienia ich pamięci przez nadanie ich imienia (nazwy) innemu obiektowi przestrzeni publicznej. Zmiana możliwa będzie także w sytuacjach, w których będzie to uzasadnione ze względu na ujawnienie nowych, nieznanych wcześniej faktów podających w wątpliwość zasługi osoby lub podmiotu, na cześć których nazwano obiekt przestrzeni publicznej, w tym

związanych z propagowaniem komunizmu, nazizmu, faszyzmu lub innego ustroju totalitarnego, technik i praktyk działania właściwych takiemu ustrojowi, stosowaniem tychże metod i praktyk działania właściwych ustrojowi totalitarnemu lub polegających na szpiegostwie na rzecz obcego państwa czy udziale w spisku przeciwko suwerenności i niepodległości Państwa Polskiego. W pozostałych przypadkach nie będzie można zrezygnować z raz dokonanej formy upamiętnienia w postaci nadania obiektowi przestrzeni publicznej patrona lub patronatu.

Nie zgodna z ustawą zmiana nazwy obiektu przestrzeni publicznej, jako sprzeczna z prawem, będzie nieważna. O nieważność uchwały, na zasadach ogólnych, przewidzianych w ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, będzie orzekał wojewoda. Dodatkowo, w trosce o zapewnienie realizacji celu ustawy i uniemożliwienie wykorzystania okresu poprzedzającego jej wejście w życie do walki politycznej polegającej na zmianie nazw obiektów przestrzeni publicznej, zgodnie z art. 4 ust. 1, uchwały dotyczące zmiany patrona lub patronatu podjęte po 1 stycznia 2022 r. będą nieważne. W przypadku nieprzywrócenia poprzedniej nazwy w terminie 14 dni od dnia wejścia w życie ustawy, wojewoda zapewnia jej przywrócenie na koszt jednostki samorządu terytorialnego albo związku jednostek samorządu terytorialnego albo związku metropolitalnego.

Ponadto art. 5 projektu przewiduje, że jeśli w okresie od 12 września 1989 r. do 31 grudnia 2021 r. została podjęta uchwała o nadaniu obiektowi przestrzeni publicznej nazwy, o której mowa w art. 1 ust. 1 lub 2 ustawy z dnia 1 kwietnia 2016 r. o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy jednostek organizacyjnych, jednostek pomocniczych gmin, budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz pomniki, organ jednostki samorządu terytorialnego, związku jednostek samorządu terytorialnego albo związku metropolitalnego w terminie 3 miesięcy od dnia wejścia w życie ustawy przywraca poprzednią nazwę albo nadaje patrona lub patronat, jeśli obiekt przestrzeni publicznej nie posiadał wcześniej innej nazwy. Rozwiązanie to ma na celu odwrócenie skutków decyzji podjętych już w okresie transformacji ustrojowej, których celem było propagowanie ustroju komunistycznego bądź wybielanie historii i totalitarnego charakteru ustroju Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. W przypadku uchybienia 3-miesięcznemu terminowi wojewoda będzie mógł wydać zarządzenie zastępcze, w którym przywróci poprzednią nazwę albo nada patrona lub patronat, jeśli obiekt przestrzeni publicznej nie posiadał wcześniej innej nazwy. Do zarządzenia zastępczego wojewody stosuje się odpowiednio przepisy o zaskarżeniu do wojewódzkiego sądu administracyjnego.

Projekt w art. 6 zakłada niestosowanie przepisów ustawy w stosunku do nazw, które są niezgodne z art. 1 ust. 1 lub 2 ustawy z dnia 1 kwietnia 2016 r. o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy jednostek organizacyjnych, jednostek pomocniczych gmin, budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz pomniki. Rozwiązanie to gwarantuje (z tzw. ostrożności procesowej), iż w chronionym zbiorze nazw nie znajdą się osoby, wydarzenia, organizacje czy instytucje, które w historii swojej działalności propagowały komunizm lub inny ustrój totalitarny.

4. Przewidywane skutki społeczne, gospodarcze, finansowe i prawne

Projekt oddziaływać będzie w sferze społecznej, konsolidując pamięć narodową i dziedzictwo narodowe wokół postaci, zdarzeń, dat, miejsc i innych symboli, które są szczególnie zasłużone dla Polski w związku z ich wkładem w umacnianie suwerenności oraz budowanie kultury i tożsamości Narodu Polskiego. Efekt ten będzie sprzyjał budowie wspólnoty narodowej wokół wartości patriotycznych.

Co więcej, projekt ustabilizuje nazwy obiektów przestrzeni publicznej i uniemożliwi ich częste zmiany. W związku z tym wpłynie pozytywnie na sytuację obywateli, którzy nie będą musieli dostosowywać się do zmieniających się nazw obiektów przestrzeni publicznej oraz na sytuację finansową jednostek samorządu terytorialnego, które nie będą musiały finansować czynności technicznych związanych ze zmianą nazw obiektów przestrzeni publicznej.

Projekt nie będzie miał wpływu na siły podaży i popytu na żadnym rynku. Jego wejście w życie nie będzie również wiązać się ze zmianami w warunkach podejmowania i wykonywania działalności gospodarczej przez przedsiębiorców, w tym mikroprzedsiębiorców oraz małych i średnich przedsiębiorców.

Wejście w życie ustawy nie wiąże się ze zwiększeniem kosztów funkcjonowania jednostek samorządu terytorialnego. Nie będzie miało także wpływu na budżet wojewodów. Podkreślić należy bowiem, że wojewodowie już obecnie, jako organ nadzoru nad legalnością uchwał rad gmin, kontrolują uchwały o zmianie nazw ulic lub placów. Skutkiem prawnym ustawy będzie ograniczenie swobody prawodawczej rad gmin w wąskim zakresie przedmiotowym.

5. Źródła finansowania

Projekt nie wymaga dodatkowego finansowania, jako że nie zwiększy kosztów funkcjonowania jednostek samorządu terytorialnego oraz wojewodów.

6. Inne

Przedmiot projektowanej regulacji nie jest objęty prawem Unii Europejskiej.

Projekt nie został poddany konsultacjom społecznym.